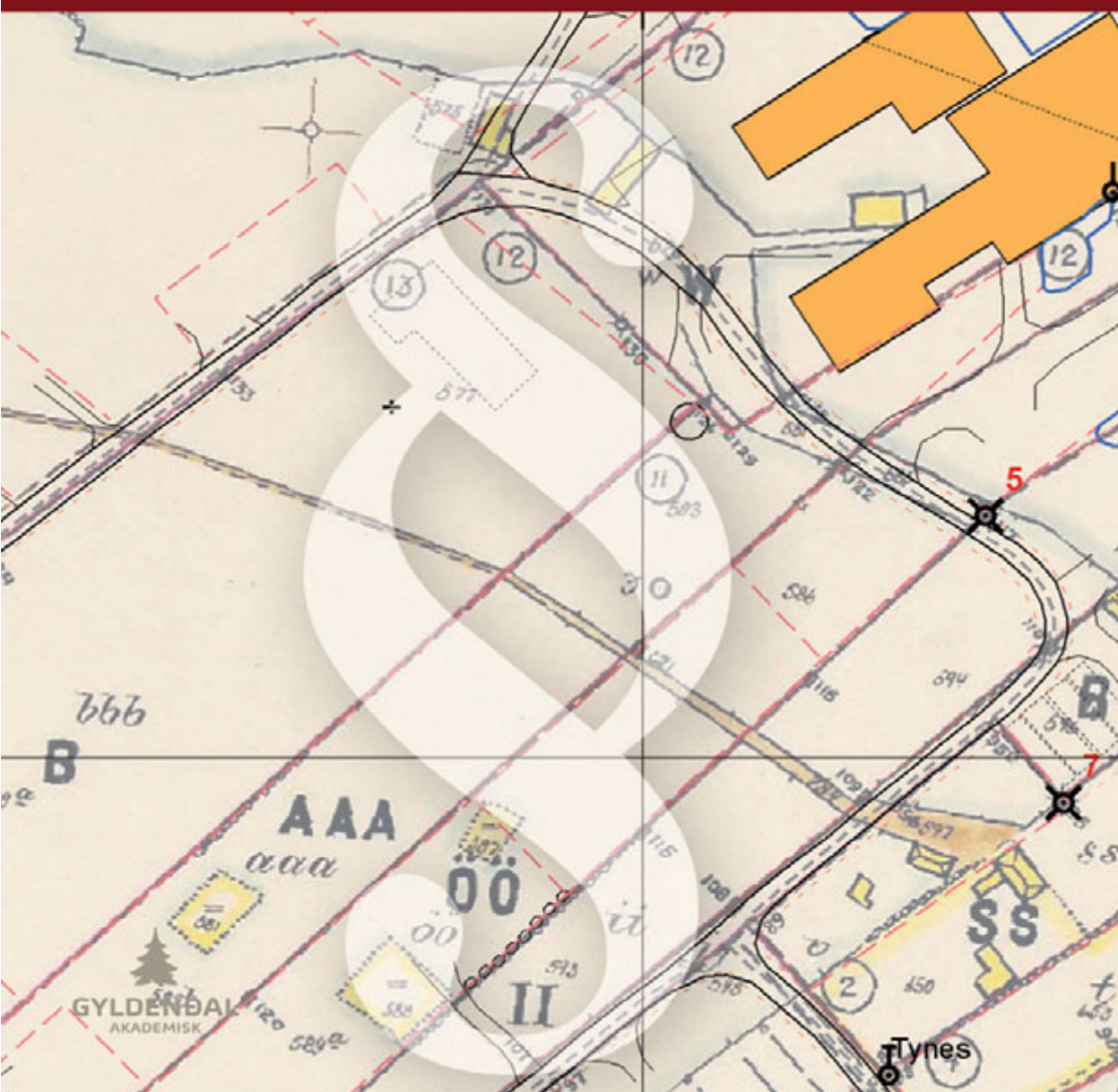
Øyvind Ravna (red.)

PERSPEKTIVER PÅ JORDSKIFTE

GYLDENDAL
AKADEMISK

ØYVIND RAVNA (RED.)

PERSPEKTIVER PÅ JORDSKIFTE

GYLDENDAL
AKADEMISK

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2009
1. utgave, 1. opplag 2009

ISBN 978-82-05-47797-1

Omslagsillustrasjon: Svein Kåre Nikolaisen
Omslagsdesign: Gyldendal Akademisk
Sats: Supernova
Brødtekst: Minion 10,5/15 pkt

Alle henvendelser om boken kan rettes til
Gyldendal Akademisk
Postboks 6730 St. Olavs plass
0130 Oslo

www.gyldendal.no/akademisk
akademisk@gyldendal.no

Domstoladministrasjonen har initiert og gitt økonomisk støtte til trykking av boken. Denne støtten har gjort det mulig å realisere bokprosjektet.

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Hilsninger

Hilsning fra Justisdepartementet

Jordskifte har lange tradisjoner i Norge – de første bestemmelsene om jordskifte går helt tilbake til landsloven av 1274. Jordskifterettene slik vi kjenner dem i dag, kom betydelig senere. Vi kan regne dem som opprettet gjennom Lov om Jords og Skovs Udskiftning af Fællesskab som trådte i kraft 1. januar 1859.

I de 150 år jordskifterettene har eksistert har de spilt en svært viktig rolle for alle som eier eiendom i Norge – private som offentlige. Tradisjonelt har jordskifterettene hatt en viktig landbrukspolitisk funksjon. I dag er oppgavene ikke lenger bare knyttet til landbruket. Jeg vil fremheve at jordskifterettene spiller en viktig rolle i samfunnsutviklingen generelt – for eksempel har jordskifterettenes arbeid med avklaring av fallrettigheter bidratt til å realisere satsningen på småkraftutbygging.

Gjennom jordskifterettens avgjørelser får parter løst forhold som kan være av stor betydning for den praktiske og økonomiske utnyttelse av eiendommen de eier. Sakene berører også ofte mange grunneiere på en gang – enkelte saker kan involvere flere hundre parter. Sakene kan samtidig være både juridisk og teknisk krevende. Jeg er imponert over hvordan jordskifterettene administrerer og løser disse sakene.

Fra 1859 og frem til i dag har det vært en enorm samfunnsutvikling. Jordskifterettens oppgaver, virkemidler og avgjørelser har måttet tilpasse seg denne utviklingen. I takt med utviklingen har jordskifterettene fått nye oppgaver. Samtidig har den teknologiske utviklingen gjort gjennomføringen av sakene enklere og mer effektiv.

Jordskifterettene må også i fremtiden kunne følge og tilpasse seg den teknologiske og samfunnsmessige utviklingen. Særlige utfordringer knytter seg til saksavvikling

og effektivitet. En annen utfordring vil være å gjøre jordskifterettene mer synlige i urbane strøk.

Jordskiftedomstolene må videreutvikles som domstoler. Samtidig må domstolenes egenart og særpreg ivaretas. Resultatet av et jordskifte skal være at eiendommen blir «teneleg etter tida og tilhøva», slik det heter i jordskifteloven. Dette er krevende og utfordrende, og stiller store krav til kompetanse for jordskifterettenes medarbeidere.

Jeg er sikker på at jordskifterettene også i fremtiden vil evne å tilpasse seg «tida og tilhøva» på en like positiv måte som man har gjort til nå.

Gratulerer med 150-årsjubileet!

Knut Storberget

Justisminister

Hilsning fra Ole Henrik Magga

I oktober 1980 ble det innledet en reform av sameretten her i landet som er historisk. Den er blitt lagt merke til langt ut over landets grenser. I 2002 ble Domstoladministrasjonen opprettet og den overtok forvaltningsingsansvaret for jordskiftedomstolene i 2006. Domstoladministrasjonen har allerede på kort tid fått til et stort løft, ikke minst økonomisk, for å bringe jordskftedomstolene på nivå med de andre domstolene. Dette arbeidet fortsetter. Målsettingene er den samme for disse domstolene som for de andre. En av dem, kanskje den viktigste, er at jordskifteretten til enhver tid skal ha høy tillit i samfunnet. Som leder av en samisk hovedorganisasjon fra årene etter 1980, som Sametingets første president og som medlem av Domstoladministrasjonenes styre de første 8 år har jeg hatt tett kontakt med begge prosesser. Dessuten er jeg nå også medlem av Finnmarkskommisjonen.

Koplingen samerett–jordskifterett framstår for meg som en utfordring av flere grunner. På den ene siden fins det mange uløste oppgaver omkring «retten til land og vann»-problematikken i samiske områder, særlig på lokalt nivå. Selv om flere samerettsutvalg nå har arbeidet med de overordnede spørsmål, gjenstår mange detaljspørsmål ute i marken. For Finnmarks vedkommende er dette i prinsippet løst med oppnevning av Finnmarkskommisjonen og den bebudede opprettelse av Utmarksdomstolen for Finnmark. En fortsettelse må følge i resten av landet i kjølvannet av NOU 2007:13 *Den nye sameretten.*

Innen reindrift nevner jordskifteloven som en oppgave for jordskifteretten «å gi reglar om bruken i område i det samiske reinbeiteområdet der det går føre seg reindrift» (§2). Reindriftsloven inneholder flere henvisninger til jordskifteretten, bl.a. vedrørende beitebruk (§59). I forbindelse med opprettelsen av Finnmarkskommisjonen har vi fått bekreftet offentlig noe jeg selv har sett på nært hold i lang tid, nemlig at beitebruksgrenser innen reindrift på vinterbeiteområdene i Indre-Finnmark er i vill uorden. Dette er et resultat av reindriftsloven av 1978 da Indre-Finnmark ble erklært som fellesbeiteområde, med påfølgende lovløshet, konflikter og utrygghet i hverdagen. Departementet (LMD) og Reindriftsadministrasjonen ser ut til å ha mistet grepet på dette. Folk ser nå på Finnmarkskommisjonen som en mulig redning. Vi har allerede fått flere henvendelser om dette. Mange snakker om en egen reindriftskommisjon. Mange av disse saker vil uvegerlig senere versere for domstolene.

På den andre siden bringes få saker fra disse saksområder inn for jordskifteretten. Finnmark jordskifterett opplever så å si sakstørke. I omtalen av jordskifte-

retten i Ot.prp. nr. 25 (2006–2007) *Om lov om reindrift* ble det uttrykt at det blant samer fins en viss skepsis mot jordskifteretten. Det ble begrunnet med at denne særdomstolen har forankring i tradisjonell landbruksjuridisk tenkning, og har lite kjennskap til reindriften.

En slik situasjon kan vi ikke leve med. Norge er som kjent grunnlagt på territoriet til to folk, nordemenn og samer. Samfunnsinstitusjonenes funksjon må utvikles i tråd med dette. Jeg er enig med Landbruks- og matdepartementets vurdering i Ot.prp. 25 (2006–2007), nemlig at ikke foreligger tungtveiende innvendinger mot at jordskifteretten også får oppgaver knyttet til interne forhold i reindriften. Dette forutsetter at kompetansen styrkes i jordskifteretten på dette området. Samiske rettsforhold omfatter dessuten også jordbruk og utmarksnæringer. Også utdanningen av jordskiftedommere må revideres til også å omfatte deler av sameretten. Jeg tror at dette både kan gjøres og at det må gjøres. I Domstoladministrasjonens fortsatte arbeid med jordskiftedomstolene må man ta disse sider meget alvorlig. Jeg gratulerer med de 150 år og utrykker ønsket om at jordskiftedomstolene må få de nødvendige redskaper og ressurser til å løse sine oppgaver bedre og bedre for alle som bor i rettstaten Norge.

Ole Henrik Magga

Professor i samisk språk på Samisk høgskole, tidligere styremedlem i Domstoladministrasjonen (2001–2009) og tidligere sametingspresident (1989–1997)

Helsing frå Domstoladministrasjonen

Dette skriftet blir gitt ut i samband med at det i år er 150 år sidan Lov om Jords og Skovs Udskiftning af Fællesskab av 12. oktober 1857 vart sett i kraft. Ved lova stod «utskiftingsvæsenet» – som har gått over til å bli våre jordskiftedomstolar – for første gong fram som ein eigen offentleg etat.

Arbeidet med utskifting var ikkje nytt. Innanfor landbruket hadde det funnest ordningar for dette heilt frå dei gamle landskapslovene. Det var også gitt ei eigen utskiftingslov i 1821. Men gjennom lova frå 1857 vart det både skipa ein eigen etat og utforma meir tenlege reglar for det arbeidet som skulle gjennomførast. Også seinare har det skjedd ei monaleg utvikling både når det gjeld ordninga av jordskiftedomstolane og når det gjeld innhaldet i skiftereglane. Ikkje minst har jordskifte gradvis gått over frå å vere ei ordning for landbruket og landdistrikta til å bli ei ordning som har omfatta svært mange sider ved samfunnsaktivitetane både i bygd og i by.

Domstoladministrasjonen tok 1. januar 2006 over ansvaret for den overordna administrasjonen av jordskiftedomstolane. Det har vore eit interessant arbeid, der DA i første omgang har måtta lære mykje om desse domstolane. Men samtidig er har DA kome inn på ei tid der det vil måtte skje endringar i arbeidsmåte og oppgåver.

Sjølv om fastlegging av rettar og utforming av eigedommar framleis er sentralt, skjer det også ei utvikling også av det tradisjonelle arbeidet. Organisering av eigartilhøva i utmark skal til dømes i stor mon vareta andre interesser og omsyn enn det som var situasjonen før andre verdskrigen. Også meir grunnleggjande endringar har kome inn. Arbeidet med til dømes samferdslejordskifte og tilrettelegging for småkraftverk og vindmølleparkar er døme på dette.

Samtidig ligg det utfordringar i at jordskiftedomstolane i aukande grad skal delta i eigedomsutforming også i tettbygde strøk og i reine byområde. Sjølv om det allereie blir gjort mykje i slike område, er det nok her både spørsmål om å utvikle løysingar for dette arbeidet og om å bli betre kjende hos aktuelle brukarar.

Det har vore givande å arbeide med jordskifte og jordskiftedomstolane. Og ikkje minst er det utfordrande å vere med på den utviklinga som no skjer i mange ulike spørsmål. Eg ser fram til det vidare samarbeidet om dette.

Lukke til med dei første 150 åra som eigen etat. Vi ser fram til vidare hopehav.

Karl Arne Utgård

Leiar for styret i Domstoladministrasjonen

Innholdsoversikt

INNHOLDSFORTEGNELSE 15

INNLEDNING – JORDSKIFTERETTENE ER 150 ÅR 27

DEL 1 PERSPEKTIVER PÅ JORDSKIFTE 33

KAPITTEL 1 JORDSKIFTEDOMSTOLENE OG DE ALMINNELIGE DOMSTOLENE – LIKHETER OG ULIKHETER 35
Av direktør Tor Langbach

KAPITTEL 2 JORDSKIFTE – JORDPOLITISK VERKTØY OG PRIVAT KONFLIKTLØYSAR 49
Av rådmann Jon Ola Syrstad

KAPITTEL 3 JORDSKIFTE I TEORETISK PERSPEKTIV 65
Av stipendiat Øystein Jakob Bjerva og professor Hans Sevatdal

DEL 2 JORDSKIFTEDOMSTOLENS HISTORIE 91

KAPITTEL 4 FRÅ UTSKIFTINGSVESEN TIL JORDSKIFTERETT – JORDSKIFTERETTANE SI HISTORIE FRÅ 1800-TALET OG FRAM TIL I DAG 93
Av historikar Mads Langnes

KAPITTEL 5 TREKK VED ADMINISTRATIV UTVIKLING OG LOVGIVNING I PERIODEN 1959–2009 138
Av seniorrådgiver Anton Bachke og jordskiftedommer Sigurd Klepp

DEL 3 JORDSKIFTE OG FOLKERETTEN 161

KAPITTEL 6 JORDSKIFTEDOMSTOLANE OG DEN EUROPEISKE MENNESKERETTSKONVENSJONEN 163
Av høgsterettsdommar Karl Arne Utgård

KAPITTEL 7 VERNET AV GRUNNLAGET FOR SAMISK KULTUR ETTER SP ART. 27 OG DETS BETYDNING VED BRUK AV JORDSKIFTEVIRKEMIDLENE 184
Av leder av Finnmarkskommisjonen Jon Gauslaa

KAPITTEL 8 UTFORDRINGER FOR JORDSKIFTERETTENE I DE SAMISKE OMRÅDENE 215
Av jordskifterettsleder Arnulf Prestbakmo og førsteamanuensis Øyvind Ravna

DEL 4 TEMAER FRA JORDSKIFTEFAGET 233

KAPITTEL 9 AVGJERD OM FREMME AV JORDSKIFTESAK 235
Av jordskifteoverrettsleiar Magne Reiten

KAPITTEL 10 SUBJEKTIV VERDSETTING AV SKIFTENYTTE OG TAPSGARANTI 260
Av førsteamanuensis Sølve Bærug

KAPITTEL 11 SKIFTEGRUNNLAGET I SAMEIER 284
Av førsteamanuensis Øyvind Ravna

KAPITTEL 12 TILKJENNING AV KOSTNADER VED FREMME AV JORDSKIFTE 311
Av jordskifteoverrettsleder Ranveig Finnanger

KAPITTEL 13 MATERIELL PROSESSLEDELSE 335
Av stipendiat Camilla Bernt og stipendiat Solfrid Mykland

KAPITTEL 14 JORDSKIFTETS ULIKE EFFEKTER 369
Av jordskifteoverrettsleder Per Kåre Sky

KAPITTEL 15 BRUKSORDNING AV PRIVATE VEGER 397
Av jordskiftedommer Ove Arne Flø og jordskifterettsleder Harald S. Haraldstad

KAPITTEL 16 ORDNING AV JAKT OG FISKE ETTER JORDSKIFTELOVEN 429
Av overingeniør Sigmund Bjerkenes Skard

KAPITTEL 17 JORDSKIFTE I SKOG 457
Av jordskiftedommer Johan Enger og seniorrådgiver Leif Håkon Berg

KAPITTEL 18 JORDSKIFTE I BYER OG TETTSTEDER 485
Av jordskiftedommer Erik Nord

KAPITTEL 19 GRENSEGANG I VASSDRAG OG SJØ 512
Av jordskifterettsleiar Vidar Bergtun

KAPITTEL 20 DANNING AV NYE EIGEDOMAR VED EIGEDOMSDELING 545
Av høgskolelektor Leiv Bjarte Mjøs

DEL 5 LANDMÅLING OG KARTFAG 567

KAPITTEL 21 UTVIKLINGEN AV LANDMÅLINGSFAGET I JORDSKIFTEDOMSTOLEN 569
Av overingeniør Karl Skålbones og tidl. sjefsingeniør Aarstein Waade

KAPITTEL 22 TOLKNING AV GAMLE JORDSKIFTEKART 608
Av jordskifteoverrettsleder Per Kåre Sky

KAPITTEL 23 BETYDNINGEN AV MÅTEN GRENSEMERKET ER INNMÅLT PÅ NÅR DET SKAL REKONSTRUERES 634
Av overingeniør Karl Skålbones og tidl. sjefsingeniør Aarstein Waade

KAPITTEL 24 UTFORDRINGER VED BRUK AV GIS I JORDSKIFTEDOMSTOLENE 643
Av senioringeniør Per Terje Mortensen

LOVREGISTER 665

DOMSREGISTER 672

STIKKORD 677

Innholdsfortegnelse

INNLEDNING – JORDSKIFTERETTENE ER 150 ÅR 27

DEL 1 PERSPEKTIVER PÅ JORDSKIFTE 33

KAPITTEL 1 JORDSKIFTEDOMSTOLENE OG DE ALMINNELIGE DOMSTOLENE – LIKHETER OG ULIKHETER 35

1 Domstolsystemet – oversikt 35
2 Jordskifte som domstolsvirksomhet 37
3 Ulikheter mellom de to domstolstypene 38
4 Uavhengigheten 41
5 Domstolene 42
5.1 Antallet 42
5.2 Yrkesgruppene 42
5.3 Lekfolksdeltakelse 43
6 Dommerne 44
6.1 Hvem er dommerne? 44
6.2 Dommerne som arbeidstakere 44
6.3 Tilsynsutvalget for dommere 45
6.4 Dommerrollen 46
7 Effektivitet 47
8 Avslutning 48

KAPITTEL 2 JORDSKIFTE – JORDPOLITISK VERKTØY OG PRIVAT KONFLIKTLØYSAR 49

1 Utskifting – jordpolitisk verktøy for eit samfunn i omstilling 50
2 Jordpolitikk 51
2.1 Det jordpolitiske paradokset 51
2.2 Jordpolitiske verkemiddel 52
2.3 Næringspolitiske verkemiddel 53

2.4 Den nye teigblandinga 53
2.5 Nye organisasjonsformer 55
3 Jordskifte – forvaltning og domstol 56
3.1 Den store glideflukta 56
3.2 Samorganisering 58
3.3 Klepp-utvalet 58
3.4 Løken-utvalet 60
3.5 Verknader av domstolsorganisering av jordskiftearbeidet 60
3.6 Jordskifte – gamalt instrument i ny kontekst 62
3.7 Jordskifte – eigna verkemiddel i ei ny tid? 64

KAPITTEL 3 JORDSKIFTE I TEORETISK PERSPEKTIV 65
1 Innledning 65
2 Begrepsdrøfting 66
3 Etablering og videreutvikling av institusjonalisert jordskifte 68
4 Teoriknippet 72
4.1 Innledning 72
4.2 Institusjoner 73
4.3 Økonomisk teori 74
4.4 Teorier om aktøratferd 76
4.5 Transaksjonskostnader og alternativkostnader 77
4.6 Spillteoriens tragedier 79
5 Jordskifte og teori 82
5.1 Innledning 82
5.2 Det institusjonaliserte jordskifte 82
5.3 Refleksjoner om avhengighet 87
5.4 Avslutning 90

DEL 2 JORDSKIFTEDOMSTOLENS HISTORIE 91

KAPITTEL 4 FRÅ UTSKIFTINGSVESEN TIL JORDSKIFTERETT – JORDSKIFTERETTANE SI HISTORIE FRÅ 1800-TALET OG FRAM TIL I DAG 93
1 Innleiing 94
2 Eldre utskiftingslovgjeving 96
2.1 Frå mellomalderen til 1821 96
2.2 Utskiftingslova av 1821 98
3 Utskiftingslova av 1857 102
3.1 Utskiftingskommisjonen av 1854 102
3.2 Hovudtrekk ved lova 103
4 Utskiftingsvesen og utskiftingsfunksjonærar 105
4.1 Tilsetjing og utdanning 105
4.2 Organisering 108
4.3 Utskiftingslova av 1882 110

5 Frå utskiftingsvesen til jordskifteverk 112
5.1 Utskiftingsvesenet 112
5.2 Omfanget av jordfellesskap og utskiftingsforretningar 114
5.3 Gardsskipnaden i ulike landslutar 117
6 Utskiftingslovgjevinga og landbruksreformene 120
6.1 Det store hamskiftet i bondesamfunnet 120
6.2 Reformer i landbruket 123
6.3 Tunskipnad og byggjeskikk 124
6.4 Utskiftingane og hamskiftet i bondesamfunnet 126
7 Jordskifterettane 128
7.1 Jordskiftelovene av 1950 og 1979 128
7.2 Organisering 130
7.3 Utdanning, yrke og fag 131
7.4 Jordskiftelov og jordskifterettar 133
7.5 Jordskifte i nyare tid 135
8 Avslutning 137

KAPITTEL 5 TREKK VED ADMINISTRATIV UTVIKLING OG LOVGIVNING I PERIODEN 1959–2009 138
1 Administrative endringer 139
1.1 Domstol eller forvaltning? 139
1.2 Jordskifterettene og kart 142
1.3 Færre enheter 145
1.4 Personale og kompetanse 146
2 Endringer i lovgrunnlaget 147
2.1 Innledning 147
2.2 Fra 1950 til 1979 148
2.3 Fra 1980 til ny rettsmiddelordning 150
2.4 Fra ny rettsmiddelordning til revisjon av jordskifteloven 153
2.5 Fra revisjon av jordskifteloven til valget av særdomstol 154
2.6 Jordskifte i byer og tettsteder og utvida oppgaver i forhold til reindrift 156
2.7 Ny jordskiftelov 157
3 Noen hovedtrekk 158

DEL 3 JORDSKIFTE OG FOLKERETTEN 161

KAPITTEL 6 JORDSKIFTEDOMSTOLANE OG DEN EUROPEISKE MENNESKERETTSKONVENSJONEN 163
1 Innleiing 164
2 EMK artikkel 6 nr. 1 164
2.1 Ordlyden i artikkel 6 nr. 1 164
2.2 Karakteren av jordskiftedomstolane etter EMK 165
2.3 Austerrike som part 166

2.4 Tvist 167
2.5 Nærare om «innan rimeleg tid» 168
2.5.1 Perioden det skal takast omsyn til 168
2.5.2 Vurderinga av tidsbruken 169
2.5.3 Konklusjon om tidsbruken 171
2.5.4 Verknader for norske tilhøve 171
2.5.5 Kravet til forsvarleg organisering 172
3 Vern om eigedom 172
3.1 Ordlyden i P1-1 172
3.2 Eit oversyn over P1-1 173
3.2.1 Eigedomsomgrepet 174
3.2.2 Inngrep 174
3.2.3 Rettferdiggjering 176
3.2.4 Tilhøvet til artikkel 14 177
3.3 Forholdet mellom artikkel 6 og P1-1 178
3.4 Saker om utbygging og reguleringsplanar 179
3.5 Praksis frå EMD om jordskiftesaker og P1-1 180
3.6 Nokre refleksjonar 182

KAPITTEL 7 VERNET AV GRUNNLAGET FOR SAMISK KULTUR ETTER SP ART. 27 OG DETS BETYDNING VED BRUK AV JORDSKIFTEVIRKEMIDLENE 184

1 Rettslig plassering, problemstilling og avgrensninger 185
2 Generelt om urfolks rett til kulturvern etter SP artikkel 27 187
2.1 Rettslig plassering. Forholdet til SP artikkel 26 og artikkel 1 187
2.2 En individuell rettighet med et kollektivt preg 189
2.3 Ingen statlig skjønnsmargin 190
2.4 Kjernesonen i artikkel 27 – vern mot inngrep 192
2.5 Plikt for statene til positive særtiltak 193
2.6 Deltakelse i beslutningsprosesser 194
3 Nærmere om artikkel 27 og vernet av det materielle kulturgrunnlaget 196
3.1 Geografisk anvendelsesområde 196
3.2 Vern mot naturinngrep 197
3.3 Statlige reguleringstiltak 200
3.4 Rekkevidden av det materielle kulturvernet 202
4 Betydningen av artikkel 27 ved anvendelse av jordskiftevirkemidlene 205
4.1 Er anvendelse av jordskiftevirkemidlene et inngrep som omfattes av vernet i artikkel 27? 205
4.2 Betydningen av prinsippene om deltakelse i beslutningsprosessene 208
4.3 Har SP artikkel 27 også betydning for samisk jordbruk? 210
4.4 Noen avsluttende betraktninger 211

KAPITTEL 8 UTFORDRINGER FOR JORDSKIFTERETTENE I DE SAMISKE OMRÅDENE 215

1 Innledning 216
1.1 Utviklingen av sameretten 216
1.2 Utviklingen av jordskifterettenes rolle i Nord-Norge 217
1.3 Problemstillingen 219
2 Krav til domstoler med embetskrets som helt eller delvis omfatter det samiske forvaltningsområdet 219
2.1 Det samiske reinbeiteområdet og forvaltningsområdet for samisk språk 219
2.2 Grunnloven § 110 a 220
2.3 Samelovens regler om bruk av samisk språk 221
3 Jordskifterettsoppgaver i de samiske områdene 222
3.1 Jordskiftedomstol med reindriftsrettslig kompetanse 222
3.2 Rettskartleggings- og anerkjennelsesoppgavene 224
3.3 Andre arbeidsoppgaver 226
4 Noen avsluttende betraktninger 229

DEL 4 TEMAER FRA JORDSKIFTEFAGET 233

KAPITTEL 9 AVGJERD OM FREMME AV JORDSKIFTESAK 235

1 Innleiing 235
2 Fremme av jordskifte – avgjerdsgrunnar 239
2.1 Historisk bakgrunn 239
2.2 Formelle eller materielle avgjerdsgrunnar 240
3 Hovudvilkåra for jordskifte 241
3.1 Generelt om hovudvilkåra 241
3.2 Utenlege eigedomar 241
3.3 Tilgjengelege verkemiddel 242
3.4 Garantien mot tap 243
4 Andre viktige spørsmål ved fremme av jordskifte 247
4.1 Tidspunkt for nyttevurdering 247
4.2 Risiko for tap 248
4.3 Sakskostnader ved tvist om fremme 249
4.4 Rettsmiddel mot avgjerd om fremme 251
4.5 Gjenopning av avgjerd om fremme 253
5 Nokre synspunkt på gjeldande rett 254

KAPITTEL 10 SUBJEKTIV VERDSETTING AV SKIFTENYTTE OG TAPSGARANTI 260

1 Innledning 261
2 Nye verdsettingsutfordringer 261
3 Noen begreper 264
4 Eierne av landbrukseiendommer er blitt stadig mer heterogene 265

5 Objektiv eller subjektiv bruksverdi ved ekspropriasjon 268
6 Objektiv bruksverdi er hovedregelen ved jordskifte 269
7 Kritikk av objektiv bruksverdi ved jordskifte 273
8 Hvordan redusere faren for subjektive tap? 277
9 Subjektiv bruksverdi og skiftenytte 280
10 Kontroll av tredjepartsinteresser 281
11 En skisse til en ny struktur 282

KAPITTEL 11 SKIFTEGRUNNLAGET I SAMEIER 284
1 Problemstillingen 284
2 Skiftegrunnlaget i jordsameie 286
2.1 Gjeldende rett 286
2.2 Særlig om skiftegrunnlag ved bruksordning i sameie 290
3 Lovhistorikken til regelen om skiftegrunnlag i sameie 291
3.1 Kort om landskyld, skatteskyld og partshøvet i sameie 291
3.2 Hevd o.a. var hovedregelen for å fastsette partshøvet i 1821-loven ... 292
3.3 Skylda styrkes som skiftegrunnlag 296
3.4 Skyld eller stedfunnen bruk som skiftegrunnlag ved bruksordning? ... 298
3.5 Skifte etter skyld oppfattes som hovedregelen 300
4 Kan partshøve i sameie fastsettes ut fra etablert bruk framfor skyld? 303
4.1 Tung bevisbyrde for den som vil påstå annet skiftegrunnlag enn skyld . 303
4.2 Trenger regelen om skiftegrunnlag i sameie å revideres? 304
4.3 Kan skiftegrunnlaget fastsettes ut fra rimelighetsvurderinger? 307
5 Noen avsluttende betraktninger 308

KAPITTEL 12 TILKJENNING AV KOSTNADER
VED FREMME AV JORDSKIFTE 311
1 Innledning 312
2 Historisk tilbakeblikk på jordskiftelovens regler om sakens kostnader 312
2.1 Jordskiftekostnader 312
2.2 Reglene om fordeling av kostnader ved tvist 314
3 Innføring av bestemmelser om kostnader til sakkyndig hjelp i jordskifte ... 318
4 Vilkår for fremming av jordskiftesak 321
5 Noen sentrale begreper knyttet til saksomkostningsregelen 322
5.1 Bruken av begrepene rettslig og materielt grunnlag i jordskifte 322
5.2 Drøfting av begrepene materielle og ikke-materielle grunner slik disse er brukt i rettspraksis 325
6 Bruken av reglene i jordskifteloven § 81 i fremmingsspørsmål 329
7 Betraktninger de lege ferenda 332

KAPITTEL 13 MATERIELL PROSESSLEDELSE 335
1 Innledning 336
2 Hva er materiell prosessledelse? 336
3 Nærmere om formål og hensyn 338

4 Nærmere om reglene i § 11-5 340
4.1 Introduksjon til § 11-5 340
4.2 Selvprosederende parter 341
4.3 Veiledningen må ikke ta form av rådgivning eller svekke tilliten til rettens upartiskhet 342
4.4 Plikt til veiledning som bidrar til at tvisten får en riktig avgjørelse 344
4.5 Rettens plikt til å sørge for at tvistespørsmål blir klarlagt og at partenes påstander og standpunkter til faktiske og rettslige spørsmål blir klargjort 346
4.6 Rettens adgang til å oppfordre en part til å ta standpunkt til faktiske og rettslige spørsmål som synes å være av betydning for saken 347
4.7 Rettens adgang til å oppfordre en part til å tilby bevis 353
5 Materiell prosessledelse i jordskifteretten 354
5.1 Innledning 354
5.2 De ulike sakstypene i jordskifteretten 355
6 Materiell prosessledelse i rettsmeklinger 357
6.1 Innledning 357
6.2 Meklerens generelle aktivitetsnivå i rettsmeklinger 358
6.3 Meklerens anledning til å fremsette forslag til løsning 359
6.4 Meklers adgang til å gi uttrykk for synspunkter om rettslige og faktiske spørsmål i saken 362
6.5 Meklerens ansvar for innholdet i rettsforliket 364
6.6 Ulikt styrkeforhold mellom partene 365
6.7 Muligheter og utfordringer med materiell prosessledelse i særmøter 367
7 Avslutning 368

KAPITTEL 14 JORDSKIFTETS ULIKE EFFEKTER 369
1 Innledning 369
2 Hva er et jordskifte? 370
2.1 Definisjon av jordskifte 370
2.2 Forskjellen mellom jordskifte og ekspropriasjon 372
3 Ulike effekter av jordskifte 374
3.1 Innledning 374
3.2 Økonomiske og arronderingsmessige effekter 375
3.3 Juridiske effekter 379
3.4 Miljømessige effekter 381
3.5 Sosiale effekter 383
4 Ikketapsgarantien 385
4.1 Innledning 385
4.2 Lovgivning 385
4.3 Rettspraksis 390
4.3.1 Innledning 390
4.3.2 Praksis fra Høyesterett 390
4.3.3 Praksis fra lagmannsrettene 391
5 Avsluttende refleksjoner 395

KAPITTEL 15 BRUKSORDNING AV PRIVATE VEGER 397
1 Innledning 398
1.1 Hva er en privat veg? 398
1.2 Omfanget av private veger 399
2 Noen rettslige utgangspunkter om vegrett og vegrettens innhold 399
3 Bruksordning etter jordskifteloven 401
3.1 Historisk utvikling 401
3.2 Det rettslige fellesskap jskl. § 2 bokstav c nr. 1 402
3.3 Det geografiske fellesskap jskl. § 2 bokstav c nr. 2 403
4 Prosessuelle og materielle forskjeller for bruksordning etter servituttlov, veglov og jordskiftelov 404
4.1 Prosessuelle forskjeller 404
4.2 Materielle forskjeller 410
5 Medlemskap og styrerepresentasjon i veglag 412
6 Nærmere om jordskifteloven og private veger 414
6.1 Innledning 414
6.2 Forutsetninger ved andelsfordeling – skiftegrunnlaget 415
6.3 Nærmere om nytte 416
6.4 Andre spørsmål av betydning 419
6.5 Eksempel på en vegsak med både bruksordning og fellestiltak 421
7 «Innpåkjøp» ved veglovens § 53 og jordskiftelovens § 2 bokstav e 423
7.1 Hjemmelsgrunnlag og kostnader for «innpåkjøp» etter jordskiftelovens § 2 bokstav e 423
7.2 Sakkyndig hjelp i saker etter § 2 bokstav e 424
8 Regelverk for planlegging og godkjenning av private veger 425
8.1 Forskrift om planlegging og godkjenning av veier for landbruksformål 425
8.2 Behandling etter plan- og bygningsloven 425
8.3 Noen eksempler fra jordskifte praksis 426
9 Noen problemstillinger de lege ferenda knyttet til det pågående arbeid med revisjon av jordskifteloven 427
9.1 Sakskostnader 427
9.2 Tjenlighetskriteriet, nytte og garantien mot tap 428

KAPITTEL 16 ORDNING AV JAKT OG FISKE ETTER JORDSKIFTELOVEN 429
1 Innledning 429
2 Jakt og fiske – betydning, rettsforhold og offentlig regulering 431
2.1 Den økonomiske betydningen av jakt og fiske 431
2.2 Retten til jakt og fiske 433
2.3 Offentlig regulering av jakt og fiske 436
3 Ordning av jakt og fiske ved jordskifte 438
3.1 Omfanget av ordning av jakt og fiske ved jordskifte 438
3.2 Historisk utvikling 441

3.3 Gjeldende regler og praksis for bruksordninger for jakt- og fiskerettigheter ... 442
3.3.1 Hjemmel for ordning av jakt og fiske som egen sak etter jordskifteloven ... 442
3.3.2 Om offentlige organers adgang til å kreve bruksordning ... 444
3.3.3 Avgrensing av bruksordningssaken ... 445
3.3.4 Klarlegging av rettsforhold ... 447
3.3.5 Skiftegrunnlag og verdsetting ... 448
3.3.6 Skifteplanen – innhold og viktige momenter i bruksordning for jakt og fiske ... 451
4 Noen avsluttende betraktninger ... 455

KAPITTEL 17 JORDSKIFTE I SKOG ... 457
1 Innledning ... 457
2 Saksgang ved jordskifte i skog ... 462
3 Verdsetting ved jordskifte i skog ... 464
3.1 Definisjoner ... 465
3.1.1 Marginal bruksverdi ... 465
3.1.2 Gjennomsnittlig bruksverdi ... 466
3.2 Skiftegrunnlaget i skog ... 467
3.2.1 Litt om datagrunnlag og beregningsverktøy ... 472
3.2.2 Avsluttende kommentarer om valg av skiftegrunnlag ved jordskifte i skog ... 475
3.3 Verdsetting og rentefot ... 476
3.4 Normerte og individuelle restriksjoner ved jordskifte i skog ... 477
4 Framtida ... 481
Appendiks 1: Formler for grunnverdi og venteverdi ... 482
Appendiks 2: Ord og uttrykk ... 483

KAPITTEL 18 JORDSKIFTE I BYER OG TETTSTEDER ... 485
1 Innledning ... 485
2 Lovendringene i 2006 ... 489
2.1 Geografisk virkeområde ... 489
2.2 Nye virkemidler i jordskifteloven § 2 ... 490
3 Praktisk bruk av bestemmelsene og erfaringer så langt ... 492
3.1 Jordskifteloven § 2 bokstav h ... 492
3.2 Jordskifteloven § 2 bokstav i ... 502
3.3 Bruk av de «tradisjonelle» virkemidlene i jordskifteloven § 2 ... 506
4 Avsluttende kommentarer ... 509

KAPITTEL 19 GRENSEGANG I VASSDRAG OG SJØ ... 512
1 Innleiing ... 512
2 Jordskifteretten sin kompetanse i grensegangssaker i vassdrag og sjø ... 514
2.1 Generelt om jordskifteretten sin kompetanse ... 514

2.2 Kompetanse til å avklare yttergrensa og sektorgrenser 516
2.3 Utviding av krav om grensegang i vassdrag og sjø 519
2.4 Regulering av ulaglege grenser i vassdrag og sjø 519
2.5 Bruksrettsgrenser eller eigedomsgrenser 520
3 Reglane om yttergrenser i vassdrag og sjø 521
3.1 Yttergrenser i vassdrag 521
3.2 Yttergrensa i sjø 522
3.3 Holmar og skjer i sjøen utanfor yttergrensa for privat eigedom 527
3.4 Innhaldet i yttergrensa og sektorgrenser utanfor yttergrensa 528
4 Reglane om mellomgrenser i vassdrag og sjø 530
4.1 Innleiing 530
4.2 Djupålsregelen 531
4.3 Djuprenneregelen 534
4.4 Midtlinjeregelen – midtlinjeprinsippet 535
4.5 Elva tek nytt løp 539
4.6 Frådeling av eigedom ned mot sjø eller vassdrag 540
4.7 Er stranda felles eller delt? 542
5 Reglane om retten til holmar og skjer 543
5.1 Holmar og skjer i sjøen 543
5.2 Holmar og skjer i vassdrag 544

KAPITTEL 20 DANNING AV NYE EIGEDOMAR VED EIGEDOMSDELING 545

1 Innleiing 545
2 Eigedomsdeling i Noreg 546
2.1 Føremålsorientert deling 546
2.2 Kommunen må gje løyve til deling av eigedom 547
2.2.1 Søknad om deling og formkrav til søknaden 547
2.2.2 Nabovarsling 547
2.2.3 Vilkår for deling 548
2.2.4 Løyve frå andre styresmakter 548
2.2.5 Handsaming av søknaden i kommunen 548
2.3 Gjennomføring av deling 549
2.4 Ny lov om eigedomsregistrering – matrikkellova 551
3 Jordskifteretten sine oppgåver ved eigedomsdeling 552
3.1 Jordskifteretten som delingsorgan 552
3.2 Jordskifteretten som tvisteløysar 554
4 Ordningane i Sverige og Danmark 555
4.1 Danmark 555
4.1.1 Eigedomsdanning 555
4.1.2 Tvisteløysing 557
4.2 Sverige 557
4.2.1 Eigedomsdanning 557
4.2.2 Tvisteløysing 559
5 Kostnader og tidsbruk 560
6 Drøfting og avslutning 561

DEL 5 LANDMÅLING OG KARTFAG 567

KAPITTEL 21 UTVIKLINGEN AV LANDMÅLINGSFAGET I JORDSKIFTEDOMSTOLEN 569

1 Måleutstyr og -metoder før 1950 570
2 Epoken fra 1950 til ca. 1980 576
2.1 Innledning 576
2.2 Fotogrammetrisk kartlegging 577
2.3 Nytt målereglement i 1953 578
2.4 Elektronisk avstandmåling 579
3 Etter 1980 582
3.1 Nye hjelpemidler til landmålingsberegninger 582
3.2 Nytt målereglement 583
3.3 Nye landmålingsinstrumenter 584
3.4 EDB innføres i etaten 588
3.5 EDB-situasjonen i dag (2008) 591
3.6 Digital fotogrammetri til utsetting og stedfesting av grenser 592
4 GPS-alderen kommer 594
4.1 Om GPS 594
4.2 Statisk GPS-måling (differensiell fasemåling) 594
4.3 Differensiell kodemåling 600
4.4 Real Time Kinematic (RTK) fasemåling 602
4.5 GPS og kartbehandling i felt 604
4.6 Framtidsvisjoner for GPS 604
5 Hvem gjør hva i etaten (landmåler/ingeniør) 606
6 Sluttkommentar 607

KAPITTEL 22 TOLKNING AV GAMLE JORDSKIFTEKART 608

1 Innledning 608
2 En oversikt over de ulike reglementene 614
3 Jordskiftekartets innhold 621
4 Skifteregnskapet 625
5 Eksempel på jordskiftekart 628
6 Avsluttende refleksjoner 631

KAPITTEL 23 BETYDNINGEN AV MÅTEN GRENSEMERKET ER INNMÅLT PÅ NÅR DET SKAL REKONSTRUERES 634

1 Innledning 634
2 Grensene er utsatt (og stedfestet) ved utmål på kartet fra fastmerker eller kartdetaljer 636
3 Grensene er stedfestet ved innmåling og koordinatfesting 638
4 Innpassing av gamle jordskiftekart i nye fotogrammetriske og digitale kart 639
4.1 Innledning 639

4.2 Utskiftningskartene ble innpasset under etablering av økonomisk kartverk (ØK) og Digitalt Eiendomskart (DEK) 640
4.3 Gjenfinning av grenser/grensepunkt 641
4.4 Kvalitet på innpassing av gamle jordskiftekart 641
5 Avslutning 642

KAPITTEL 24 UTFORDRINGER VED BRUK AV GIS I JORDSKIFTEDOMSTOLENE 643
1 Innledning 644
2 Historien 644
3 Grunnfunksjoner i dagens GIS-løsning 647
3.1 Kompetanse 648
3.2 Programvare og verktøy 649
3.2.1 Analysefunksjonalitet 649
3.2.2 Integrasjon med andre programmer 650
3.2.3 Utvikling og tilpasninger 650
3.2.4 Kartografiske muligheter 650
3.2.5 Brukergrensesnitt 650
3.3 Datagrunnlag 651
3.4 IT-system 651
4 Integrasjon 652
5 Utvikling og tilpasning 655
6 Bruk av GIS i jordskiftedomstolene 656
6.1 Digital geografisk informasjon 656
6.2 Kartproduksjon 657
6.3 Geografiske analyser – skifteplanlegging 659
6.4 Geografiske analyser – andre analyser 660
6.5 Feltarbeid 661
6.6 Georeferering – tilpassing av gamle kart 662
7 Fremtiden 663

LOVREGISTER 665

DOMSREGISTER 672

STIKKORD 677

Innledning – jordskifterettene er 150 år

I 1859 ble Utskiftningsvesenet opprettet i medhold av *Lov av 12. oktober 1857 om Udskiftning av Jord og Skovs Fællesskab.* I de 150 årene som er gått etter dette, har utskiftningsvesenet gjennomgått mange forandringer, og skiftet navn flere ganger. Institusjonen har i løpet av denne perioden utviklet seg til en domstol som i dag besitter ledende kompetanse innen jordskifte, eiendomsutforming og viktige deler av tingsretten. I anledning åremålsfeiringen er det med glede, stolthet og ikke så lite ærbødighet at vi kan presentere antalogien *Perspektiver på jordskifte*. Boka er blitt til gjennom en dugnad hvor landets fremste fagpersoner innen jordskifte og tilgrensende fagområder har bidratt i til å skrive et bredt spekter av innsiktsfulle artikler om jordskiftefaget.

Perspektiver på jordskifte består således av 24 artikler av høy faglig kvalitet. At forfatterpanelet har bestått av både praktikere og akademikere har bidratt til å få fram kunnskap av nytte for så vel jordskiftedommere, landmålere og praktiserende advokater, som for forskere og lærere. Samtlige bidrag er nøye kvalitetsvurdert av så vel redaksjonen som av uavhengige fagfeller, samtidig som boka er blitt utstyrt med oversiktlige registre. Vi er således trygge på å kunne presentere en antalogi som kan brukes som kunnskapskilde for de som søker kunnskap om jordskifte. Den holder også et nivå som tilsier at den kan brukes i undervisningen ved våre universiteter og høyskoler.

Antalogien består av fem deler. *Del I* avspeiler bokas tittel og belyser jordskifte fra tre forskjellige ståsteder. Det første kapitlet er skrevet av direktør i Domstoladministrasjonen *Tor Langbach,* som ser på likheter og ulikheter mellom jordskiftedomstolene og de alminnelige domstolene. Tidligere landbruksdirektør og nå rådmann i Strand kommune, *Jon Ola Syrstad,* drøfter jordskiftedomstolens

jordpolitiske rolle sett i forhold til det forsterkete domstolspreget institusjonen har fått, mens professor *Hans Sevatdal* og stipendiat *Øystein Bjerva* ser på jordskifte i et teoretisk perspektiv.

En jubileumsbok bør naturlig også inneholde en gjennomgang av de årene som gjør at vi i dag kan jubilere. *Del II* omfatter således jordskiftedomstolenes 150-årige historie. Historiker *Mads Langnes* tar for seg hele perioden fra middelalderen og fram til i dag, mens tidligere jordskiftesjef og nå seniorrådgiver *Anton S. Bachke,* sammen med jordskiftedommer *Sigurd Klepp,* går gjennom lovgivning og administrativ utviklingen fra 1959 og fram til i dag.

Del III omhandler jordskifte og folkerett. Høyesterettsdommer *Karl Arne Utgård*, som også er styreleder i Domstoladministrasjonen, ser på jordskifte i forhold til Den europeiske menneskerettskonvensjonen, hvor fokus blir satt på konvensjonens artikkel 6 om rettferdig rettergang og da særlig kravet om rettergang innen rimelig tid, og protokoll 1 artikkel 1 om vern om eiendom.

Leder av Finnmarkskommisjonen *Jon Gauslaa* drøfter vernet av samisk kultur etter FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 27 og dets betydning ved bruk av jordskiftevirkemidler, mens jordskifterettsleder *Arnulf Prestbakmo* sammen med undertegnede ser på hvilke utfordringer utviklingen i same- og folkeretten reiser for jordskifterettene i de samiske områdene.

Del IV utgjør den mest omfattende parten av boka, og inneholder kapitler som vil ha stor praktisk nytte for jordskiftedommere, parter og prosessfullmektiger i jordskiftesaker. Flere av kapitlene har også rettspolitiske betraktninger om jordskiftelovgivningen som trolig vil være av verdi for det pågående arbeidet med å revidere jordskiftelovgivningen. Del IV innledes av jordskifteoverrettsleder *Magne Reiten* som ser på avgjørelser om fremme av jordskifte. Han drøfter gjeldende rett knyttet til dette, samtidig som han bringer fram synspunkter på hvordan en ny jordskiftelov bør utformes på dette området.

Førsteamanuensis *Sølve Bærug* tar for seg verdsetting av skiftenytte og tap i jordskiftesammenheng. Han argumenterer for det ved verdsetting ikke lenger kan ses bort fra eiernes subjektive interesser, og han foreslår nye måter å vurdere tapsgarantien på, noe som også bør få betydning for jordskiftelovgivningen.

Det neste bidraget omhandler skiftegrunnlaget i sameiet, og er skrevet av undertegnede. I kapitlet drøftes det om skiftegrunnlaget, eller partsandelene, kan fastsettes på annen måte enn med utgangspunkt i skatteskyld der særskilt høvetall ikke er kjent. Videre drøftes det om regelen kan praktiseres forskjellig, avhengig av om saken gjelder bruksordning eller oppløsning av sameie. Også her foreslås det endringer i eksisterende lovgivning.

Jordskifteoverrettsleder *Ranveig Finnanger* tar for seg reglene om tilkjenning av kostnader ved fremme av jordskifte. Finnanger viser til at det over tid har det utviklet seg en rettspraksis der tvistelovens regler kommer til anvendelse ved uenighet om det jordskiftemessige grunnlaget for fremming av sak, noe som står i kontrast til jordskiftelovens garanti mot tap. Hun framholder at hovedregelen i jordskifteloven bør være at partene bærer sine egne utgifter til sakkyndig bistand der det er uenighet om vilkårene i jskl. §§ 1 og 3 er oppfylt.

Bidraget til stipendiatene *Camilla Bernt* og *Solfrid Mykland* omhandler materiell prosessledelse. Med utgangspunkt i at den nye tvisteloven utvider dommernes og meklernes plikt til å veilede partene, også når det gjelder det innholdsmessige i tvistene, pekes det på at dette skaper særlige utfordringer i de tilfeller der bare den ene parten er representert ved advokat; en situasjon som ikke er uvanlig ved jordskifterettene.

Jordskifteoverrettsleder *Per Kåre Sky* drøfter jordskiftets ulike effekter og gevinster. Han viser til at man i hovedsak har hatt fokus på de økonomiske effektene av jordskifte, men at vi nå ser en utvikling hvor andre effekter blir trukket frem for å underbygge fremme av jordskifte. Framstillingen er basert på en bred gjennomgang av rettspraksis.

Jordskiftedommer *Ove Arne Flø* og jordskifterettsleder *Harald S. Haraldstad* tar for seg bruksordning av private veger. I kapitlet beskrives gjeldende rett for bruksordninger og sams tiltak etter jordskifteloven, samtidig som prosessuelle og materiellrettslige forskjeller mellom bruksordning for private veger etter jordskifteloven, vegloven og servituttloven gjennomgås. Forfatterne fremmer også forslag av betydning i forhold til den pågående jordskiftelovrevisjonen.

Overingeniør *Sigmund Bjerkenes Skard* drøfter ordning av jakt og fiske etter jordskifteloven. Slik bruksordning reiser flere rettslige og faktiske problemstillinger. Forfatteren beskriver gjeldende rett for ordninger for jakt- og fiske etter jordskifteloven § 2 bokstav c, illustrert med eksempler fra rettspraksis.

Jordskiftedommer *Johan Enger* og seniorrådgiver *Leif Håkon Berg* tar for seg saksgangen ved jordskifte i skog, bruk av flybåren laser ved taksering av skog, verdsetting og valg av rentefot. Videre drøfter de valg av skiftegrunnlag og bruk av restriksjoner på endringer i areal, volum tømmer, bonitets- og hogstklassefordeling før og etter skifte.

Bidraget til jordskiftedommer *Erik Nord* omhandler reglene om jordskifte i byer og tettsteder; såkalt «urbant jordskifte». Artikkelen tar for seg lovendringene som kom i 2006, praktisk bruk av de nye bestemmelsene og erfaringer med slike saker fram til i dag.

Jordskifterettsleder *Vidar Bergtun* drøfter jordskifteretten sin kompetanse til å avklare grenser i vassdrag og sjø, samtidig som han tar for seg gjeldende regler om grensefastsetting i slike saker ut fra lovgivning og rettspraksis.

Høgskolelektor *Leiv Bjarte Mjøs* tar for seg reglene om danning av nye eiendommer ved eiendomsdeling. Han gjør rede for reglene for eiendomsdeling i Norge, samtidig som han sammenlikner reglene med de tilsvarende Sverige og Danmark. Avslutningsvis drøftes svakheter ved de norske reglene, samtidig som han adresserer tiltak for å styrke det samlede regelverket for eiendomsdeling til den pågående jordskiftelovrevisjonen.

Del V omhandler landmåling og kartfag. Landmåling og kartfesting av rettsavgjørelser har de siste 150-årene vært et av jordskiftedomstolens kvalitetsmessige kjennetegn, og et viktig bidrag til å sikre informasjon om fastlagte grenser og andre avgjørelser for ettertiden. Del V innledes med et kapittel av overingeniør *Karl Skålbones* og tidligere sjefsingeniør *Aarstein Waade.* Det omhandler utviklingen av landmålerfaget i jordskiftedomstolen, hvor forfatterne gir en oversikt over utviklingen fra målebordsmåling, via tachymeter og elektronisk avstandsmåling til sanntids GPS. Avslutningsvis stiller forfatterne spørsmål om utviklingen de neste 50 år vil fortsette i samme spor og med samme tempo.

Jordskiftekartet, som er et resultat av landmålernes nøyaktige arbeid, har en særlig rolle i sikringen av avgjørelser om eiendoms- og bruksrettsgrenser o.a. Gamle jordskiftekart er i så måte en kilde til å løse rettstvister og avklare rettsforhold, og kunnskap om hvordan kartene har blitt fremstilt er viktig for å kunne nytte dem som slik kilde. *Per Kåre Sky* tar for seg regler og prinsipper for tolking av gamle jordskiftekart. I oppfølgingen av dette kommer spørsmålet om hvordan eldre, bortkomne grensemerke kan rekonstrueres og gjenskapes i marka. Kunnskap om hvordan grensemerket opprinnelig ble utsatt og innmålt, er her av stor betydning. *Karl Skålbones* og *Aarstein Waade* gjennomgår med bakgrunn i dette metoder for rekonstruksjon av grensemerker.

Geografiske Informasjonssystemer (GIS) ble innført i Jordskiftedomstolene i siste halvdel av 1980-årene. Det ble tidlig klart at bruken av disse verktøyene ville føre til mer effektiv saksbehandling og til kvalitetsheving i bl.a. skifteplanberegninger og ved kartpresentasjoner. I bokas siste kapittel drøfter senioringeniør *Per Terje Mortensen* de utfordringer som jordskiftedomstolene er blitt stilt overfor ved å ta i bruk digitale kart og geografisk informasjon i organisasjonen, samtidig som han også retter blikket fremover.

Initiativtaker til boka har vært *Solveig Moen,* leder av jordskifteenheten ved Domstoladministrasjonen. Styret for Domstoladministrasjonen sluttet seg til

dette initiativet da det så det som viktig at jordskiftedomstolenes 150-årsjubileum ble markert med en bredt anlagt antologi.

Bokas redaksjonskomité har bestått av *Per Kåre Sky, Magne Reiten, Harald S. Haraldstad, Solveig Moen* og undertegnede. Til å kvalitetssikre bidragene til boka har redaksjonskomiteen hatt bistand fra en rekke fagfeller. Deres innsats og tålmodighet kan ikke undervurderes og de nevnes således særskilt. Det er seniorrådgiver *Anton S. Bachke,* seniorkonsulent *Tor Bernhardsen,* førsteamanuensis *Gunnar K. Eriksen,* professor *Aage Thor Falkanger,* jordskifteoverrettsleder *Ranveig Finnanger,* jordskiftedommer *Sverre Fiske,* jordskiftedommer *Aud Flugstad,* pensjonert lagdommer *Gunvald Gussgård,* professor *Edgar Hovland,* jordskiftedommer *Erik Nord,* direktør *Helge Onsrud,* førsteamanuensis *Sigurd Rysstad,* professor *Hans Sevatdal,* stipendiat *Susann F. Skogvang,* seniorrådgiver *Morten Strand* og jordskifterettsleder *Ivar Øygard.*

På vegne av redaksjonskomiteen rettes det herved en ærbødig takk til forfatterne som har bidratt til at dette har blitt en jubileumsbok vi kan være stolte av å presentere, og til fagfellene som i stor grad medvirket til at boka har fått tilstrekkelig faglig kvalitet.

Tromsø i august 2009,

Øyvind Ravna